Iz obilja srca usta govore
(Mt 12,34)

POJMOVNI I KOMUNIKACIJSKI VODIČ

za pastoral osoba s invaliditetom
i njihovih obitelji

Iz obilja srca usta govore
(Mt 12,34)

PO RIJEČI DO SRCA

POJMOVNI I KOMUNIKACIJSKI VODIČ

za pastoral osoba s invaliditetom i njihovih obitelji

HRVATSKA
BISKUPSKA
KONFERENCIJA

Zagreb, 2026.

Priredio:
Pododbor za osobe s invaliditetom pri Vijeću HBK-a za laike
u suradnji s Vijećem/Uredom HBK-a za život i obitelj

Sudjelovali:
doc. dr. sc. Martina Vuk Grgić
Željkica Šemper
izv. prof. dr. sc. Natalija Lisak Šegota
vlč. Leonardo Šardi
Klara Labinac
Dijana Stanić
Marija Žebec
Petar-Krešimir Hodžić

Savjeti za komunikaciju preuzeti su iz djela „Osobe s invaliditetom u društvu“ i prilagođeni za vodič uz suglasnost autora prof. dr. sc. Zdravke Leutar, ASC i izv. prof. dr. sc. Marka Buljevca.

Lektura: Irena Šupuković, prof.

UVOD

Pojmovni i komunikacijski vodič jedan je od plodova pastoralnoga ciklusa „Obitelji osoba s invaliditetom u krilu Crkve“ (2023. – 2026.) Vijeća HBK-a za život i obitelj i Vijeća HBK-a za laike. Nastao je zauzimanjem članova i suradnika Pododbora za osobe s invaliditetom u želji da se pruži pomoć u razumijevanju i ispravnoj uporabi terminologije, odnosno ključnih pojmova vezanih uz osobe s invaliditetom.

Naslov vodiča ukazuje na to da se istinski pristup čovjeku prije svega ostvaruje po Kristu, utjelovljenoj Riječi, koji ljubavlju otvara vrata ljudskoga srca. No riječi otkrivaju i sadržaj srca govornika, jer *„iz obilja srca usta govore“* (Mt 12,34). U pristupu osobama s invaliditetom, ispravan i osjetljiv govor pomaže da se dođe do istinskoga susreta s osobom. Stoga cilj ovoga vodiča nije samo terminološka točnost nego još više srce osobe i susret s njom u njezinoj jedinstvenosti i bogatstvu nutrine.

Vodič je ponajprije namijenjen pastoralnim djelatnicima, ali i svim vjernicima, kako bi se osobe s invaliditetom osjetile poštovanima u svojem dostojanstvu, prihvaćenima unatoč svojim ograničenjima i uključenima u redoviti život svojih zajednica, tako da Crkvu zaista doživljavaju kao svoj dom.

Vodič donosi kratka pojašnjenja pojedinih oblika invaliditeta, smjernice za ispravno oslovljavanje i savjete za komunikaciju ovisno o vrsti oštećenja. U pojmovniku se objašnjavaju ključni pojmovi vezani uz invaliditet i populaciju osoba s invaliditetom, a uza svaki pojam nudi se i pastoralni primjer koji može biti iskoristiv u pastoralnoj praksi.

Uz bolje razumijevanje invaliditeta, usvajanje ispravnoga pojmovlja i oslovljavanja kao i načina komunikacije, u konačnici valja dopustiti Kristu da nas pouči kako pristupiti i komunicirati s osobama s invaliditetom da bismo riječima gradili put do njihovih srca.

TKO SU OSOBE S INVALIDITETOM?

Prema Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, usvojenoj 2006. godine, „osobe s invaliditetom su one osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, a koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo potpuno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima".

Invaliditet neke osobe može biti vidljiv, odnosno lako uočljiv drugima, primjerice ako se koristi invalidskim kolicima ili bijelim štapom. No invaliditet može biti i nevidljiv, odnosno ne mora biti odmah primjetan, ali svejedno može snažno utjecati na svakodnevni život osobe, primjerice u slučaju kroničnih bolesti, psihičkih poteškoća ili nekih neuroloških stanja.

Bez obzira na vrstu invaliditeta, potrebno je promicati i poticati ispravnu uporabu pojmova u komunikaciji, kao što je to propisano i definirano Konvencijom i aktualnim hrvatskim zakonskim propisima. U skladu s tim valja upotrebljavati sljedeće izraze:

- **osobe s invaliditetom (za odrasle)**
- **djeca s teškoćama u razvoju (za djecu).**

Pojmovno određenje u kojem se u prvi plan stavlja **osoba** kao nositelj ljudskih prava iznimno je važno jer govori o odnosu društva prema njezinu invaliditetu i dovodi do njezina osnaživanja.

Tomu pridonosi i ispravna komunikacija, koja uzima u obzir razlike u vrsti invaliditeta pojedine osobe.

Opće smjernice za komunikaciju

- Pitajte osobu kako joj je najugodnije komunicirati.
- Postavljajte jasna pitanja i dajte dovoljno vremena za odgovor.
- Slušajte pozorno i aktivno kako biste razumjeli potrebe i želje osobe.
- Upotrebljavajte jednostavan i jasan jezik, izbjegavajući složene izraze.
- Ako je potrebno, ponudite fizičku ili tehničku podršku za olakšavanje komunikacije.
- Podržavajte komunikaciju, ali pazite da ne preuzmete kontrolu nad njom.
- Poštujte privatnost osobe i izbjegavajte postavljanje previše osobnih pitanja.
- Nemojte pretpostavljati da svaka osoba s invaliditetom (ne) želi dijeliti informacije o svojem invaliditetu.
- Potičite sudjelovanje osoba s invaliditetom u društvenim aktivnostima.
- Razmislite o organiziranju događanja na mjestima pristupačnima svima.

OSOBE S OŠTEĆENJEM SLUHA

Nagluhe osobe, nagluhi

- Osobe koje uz pomoć slušnoga aparata mogu čuti i razumjeti govor.
- U komunikaciji se također služe hrvatskim **znakovnim jezikom.**
- Kada očitavaju govor s lica i usana, to je više pogađanje jer se na taj način može razumjeti samo oko 40 % glasova.
- Od velike im je pomoći u javnim i sakralnim prostorima **induktivna petlja**, koja im omogućuje da bez šumova čuju govornika.

Gluhe osobe, gluhi

- Ni uz pomoć slušnoga aparata ne mogu čuti i razumjeti govor.
- U komunikaciji se koriste hrvatskim znakovnim jezikom.
- Mogu i očitavati govor s lica i usana i za to vrijede ista pravila kao i za nagluhe osobe.

Oslovljavanje

DA

- gluhi
- nagluhi
- gluhe osobe
- nagluhe osobe
- osobe s oštećenjem sluha

NE

- nijemi
- gluhonijemi
- osobe s posebnim potrebama

Komunikacija

- Ako osoba s oštećenjem sluha pristane očitavati s vaših usana, onda vaše lice mora biti osvijetljeno i sugovornik ga mora vidjeti cijelo vrijeme (ne budite u sjeni jer gluhe osobe većinu informacija u komunikaciji primaju vizualnim putem).
- Izgovor treba biti usporeniji, gestikulacija usporenija i jasnija, a izgovorene rečenice jednostavnije, s posebnim naglaskom na određenim riječima koje su slične u izgovoru. Može se dogoditi da osoba s oštećenjem sluha ne razumije određene pojmove.
- Upitajte osobu s oštećenjem sluha da sama odabere način komunikacije: pisanje, govor, ručna abeceda ili znakovni jezik ako ga čujući sugovornik poznaje. Gluhe osobe također imaju pravo na komunikacijskoga posrednika (prevoditelja).
- Zamolite sugovornika s oštećenjem sluha da ponovi ili napiše ako niste razumjeli što vam je rekao. Ako i dalje ne razumijete sugovornika, predložite mu da prijeđete na pismenu komunikaciju.

Vodite računa o tome da su jezična struktura i određeni dijelovi gramatike drukčiji nego kod gramatike osoba koje nemaju oštećenja sluha. Prihvatljivo je preoblikovati rečeno ili napisano.

- Provjerite je li sugovornik razumio rečeno.
- Kod nagluhih osoba savjetuje se da prostor komunikacije bude na najvećoj udaljenosti od 1,5 metara.
- Komunikacija započinje mahanjem ruke ili tapšanjem sugovornikova ramena.
- Potrebno je isključiti audio i vizualne prepreke prije započinjanja komunikacije.
- Održavajte kontakt očima tijekom cijeloga razgovora.
- Nema potrebe glasnije govoriti.
- Možete gestikulirati i rabiti facijalne ekspresije kako bi se sugovorniku s oštećenjem sluha dodatno pojasnilo opisano (npr. neka emocija vezana uz izrečeno).
- Izravno se obraćajte sugovorniku, a ne prevoditelju.

OSOBE S OŠTEĆENJEM VIDA

Slijepe osobe, slijepi

- Osobe koje ne razlikuju svjetlo od tame, mogu imati iskoristiv ostatak vida manji od 5 % i služe se Braillee-vim pismom.
- U kretanju se služe **bijelim štapom**, psom vodičem ili se kreću uz pomoć videćega pratitelja.
- Koriste se pomagalima kao što su čitači zaslona i go-vorne jedinice, elektronička bilježnica s Brailleevim retkom.

Slabovidne osobe, slabovidni

- Slabovidnost ili smanjena vidna oštrina stanje je kod kojega pojedinac čak i s dioptrijskim naočalama, kon-taktnim lećama ili nakon kirurških zahvata ne može postići stopostotnu vidnu oštrinu.

- Smanjena vidna oštrina može varirati od blage do teške.
- Neki se slabovidni također u kretanju koriste štapom ili se kreću uz pomoć videćega pratitelja.
- Mogu čitati crni tisak uz različita pomagala, poput olovke s jačim otiskom i flomastera, elektroničkoga povećala i programa koji povećavaju sadržaje prikazane na zaslonu računala.

Oslovljavanje

DA

- slijepi
- slijepe osobe
- slabovidne osobe
- slabovidni
- osobe s oštećenjem vida

NE

- slijepci
- osobe s posebnim potrebama

Komunikacija

- Komunikaciju započinjite obraćanjem osobi ili laganim dodirom njezine ruke.
- Uvijek se predstavite.
- Obraćajte se osobi s oštećenjem vida, a ne videćemu vodiču ili pratnji.
- Gledajte osobu tijekom razgovora.
- Psa vodiča ne dirajte i ne ometajte mu pozornost dok pomaže u kretanju slijepoj osobi. Upitajte slijepu osobu možete li psa dodirnuti.
- Tijekom skupnoga razgovora uvijek navodite imena osoba koje govore ili kojima se obraćate.

- U razgovoru opišite emociju (npr. čudim se, žalosti me) ako se nešto pokazuje neverbalno.
- Ako izlazite iz prostorije ili nešto činite po prostoriji, opišite navedeno slijepoj osobi.
- Većina slijepih osoba ima ostatak vida.
- Uvijek pitajte treba li osobi pomoć/podrška kod npr. ulaska u sredstvo javnoga prijevoza; ne preuzimajte samoinicijativno akciju.
- Prihvatljivo je u razgovoru služiti se frazama i riječima poput „Vidimo se!“.
- Nije poželjno često mijenjati raspored pokućstva i predmeta u prostoru u koji dolazi slijepa osoba.
- Kod posluživanja jela na tanjuru, način na koji je hrana servirana može se pojasniti po načelu kazaljki na satu (npr. na 3 je meso, na 9 je krumpir).
- Prilikom kretanja potrebno je zapamtiti: kontakt se ostvaruje pitanjem „Mogu li Vam pomoći?“, zatim se stane kraj slijepe osobe i vanjskim dijelom dlana dotakne njezinu ruku u kojoj nije npr. bijeli štap. Potom slijepa osoba prima videćega vodiča za nadlakticu (osigurava se osjet kretanja i primanje informacija o kretanju). Videći vodič uvijek mora biti ispred slijepe osobe.
- Kod prilaska prepreci (npr. povišenom ili sniženom nogostupu) uvijek je potrebno malo zastati i reći što se nalazi ispred osoba.

OSOBE S TJELESNIM INVALIDITETOM

- Osobe koje se otežano samostalno kreću.
- Osobe koje se samostalno kreću pomoću pomagala – štaka, štapova, hodalica.
- Osobe koje se samostalno kreću pomoću aktivnih sobnih kolica.
- Osobe koje se kreću pomoću elektromotornih kolica.
- Uzroci i vanjska očitovanja tjelesnoga invaliditeta vrlo su različiti pa je i način pružanja pomoći različit. Zato je najbolje izravno pitati osobu treba li joj pomoć i kako ju pružiti.
- Tim osobama arhitektonske prepreke predstavljaju najveći problem u svakodnevnom životu. Premda u Hrvatskoj postoje odgovarajući Pravilnik i Tehnički propis, arhitektonske barijere i neodgovarajuće prilagodbe prostora i dalje su sveprisutne, što osobe s tjelesnim invaliditetom stavlja u vrlo nepovoljan položaj.

Oslovljavanje

DA

- osobe s cerebralnom paralizom / distrofijom / paraplegijom / tetraplegijom / reumatoidnim artritisom / multiplom sklerozom
- osobe s teškoćama u kretanju

NE

- cerebralci / paraplegičari...
- hendikepirani
- invalidi
- prikovani uz kolica / krevet
- osobe s posebnim potrebama

Komunikacija

- Ako s osobom koja se služi invalidskim kolicima razgovarate više od nekoliko minuta, potrebno je razmisliti da sjednete ili čučnete kako bi se ostvario kontakt očima u istoj razini, ili da se udaljite unatrag kako osoba ne bi morala iskrivljivati vrat.
- Vodite računa o stankama za odmor kada je na sastanku osoba u invalidskim kolicima (o učestalosti i duljini stanke dogovorite se s osobom).
- Ne dodirujte invalidska kolica jer su ona osobni prostor osobe.
- Ne izbjegavajte rukovanje s osobom s amputacijom gornjih ekstremiteta (jedino ako procijenite da se osoba ne želi rukovati).
- Ne dirajte ortopedska pomagala osobe ako vas ona nije zamolila.
- Izravno se obraćajte osobi, a ne osobi bez invaliditeta koja joj je pratnja.
- Prihvatljivo je upotrebljavati riječi i fraze iz svakodnevnoga života (npr. „Ustat ću i odjuriti po papir.“) u razgovoru s osobom koja se služi invalidskim kolicima.

OSOBE S INTELEKTUALNIM TEŠKOĆAMA

- Intelektualne teškoće (IT) definiraju se kao stanje koje nastaje tijekom ranoga razdoblja razvoja djeteta, a koje je obilježeno znatno ispodprosječnim intelektualnim funkcioniranjem i adaptivnim ponašanjem.
- Adaptivno ponašanje (sposobnost prilagođavanja) odnosi se na ispunjavanje zahtjeva svakodnevnoga života i zadovoljavanje standarda osobne neovisnosti za određenu dobnu skupinu, sociokulturno podrijetlo i uvjete u zajednici.

Podjela prema stupnju teškoća

- Lake IT – mentalna dob 9 – 12 godina + životno iskustvo.
- Umjerene IT – mentalna dob 6 – 9 godina + životno iskustvo.
- Teže IT – mentalna dob 3 – 6 godina + životno iskustvo.
- Teške IT – mentalna dob do 3 godine + životno iskustvo.

Oslovljavanje

DA

- osobe s intelektualnim teškoćama

NE

- osobe s mentalnom retardacijom
- retardirani
- debili
- specijalci
- osobe s posebnim potrebama

Komunikacija

- Ako je osoba starija od 18 godina i nije vam dala dopuštenje da joj se obraćate s „ti“, obraćate joj se s „Vi“.
- Odrasle osobe s intelektualnim teškoćama nisu djeca – ne infantilizirajte ih.
- Izbjegavajte složene i stroge forme pitanja. Pitanja postavljate jedno po jedno.
- Upotrebljavajte riječi i izraze tijekom razgovora koje su poznate većini u društvu.
- Izbjegavajte otvorena i apstraktna pitanja (npr. „Što je za Vas ljubav?“ apstraktno je pitanje).
- Rabite jasne jezične strukture.
- Ako razgovarate o nekim pojmovima za koje smatrate da ih osoba neće razumjeti, objasnite ih na početku razgovora.
- Tijekom razgovora upotrebljavajte riječi koje su lako razumljive.
- Stručne i složenije riječi objasnite i pojednostavnite, ali ih nemojte objašnjavati kao da objašnjavate maloj djeci.
- Izbjegavajte pitanja koja uključuju vremensku dimenziju (npr. „Kada?“) i koja se odnose na brojeve (npr. „Koliko ste puta bili kod liječnika u protekloj godini?“).
- Koristite se izravnim pitanjima.
- Ako je potrebno dobiti informaciju od člana obitelji ili skrbnika, uvijek je važno da osoba s intelektualnim teškoćama ostane u fokusu sugovornika uz pomoć kontakta očima i govora tijela.

OSOBE S POREMEĆAJEM IZ SPEKTRA AUTIZMA

- Autizam je neurorazvojno stanje koje se javlja u samim začetcima djetetova razvoja, a obilježeno je teškoćama u komunikaciji i odnosima s drugim osobama te ponavljajućim obrascima ponašanja, aktivnosti i interesa.
- Autizam kao takav ima sveobuhvatni utjecaj na razvoj te prožima veći broj razvojnih područja i može na različite načine i u različitoj mjeri utjecati na svako od njih, a i mijenjati se tijekom života.
- Nije riječ o stanju koje se može smatrati „izlječivim“ ili „neizlječivim“ i ne liječi se lijekovima.
- Suvremeni pristup autizmu nalaže da je potrebno napraviti odmak od kliničke slike i sagledati ga kao normalnu varijaciju unutar ljudske raznolikosti, koju treba prihvatiti i poštovati.
- U praksi se rabi pojam „osobe s poremećajem u spektru autizma“ jer se riječju „spektar“ naglašava raznolikost i individualnost svake pojedine osobe s autizmom, nadilazeći usredotočenost samo na dijagnozu (npr. Aspergerov sindrom).

Oslovljavanje

DA

- osobe s autizmom
- autistična osoba
- osoba s poremećajem iz spektra (autizma)

NE

- autisti
- čudaci
- debili
- retardi
- osobe s posebnim potrebama

Komunikacija

- Obratite se osobi imenom na početku razgovora.
- Poželjno je sporije govoriti i upotrebljavati manje informacija.
- U govoru upotrebljavajte stanke kako bi osoba mogla primiti informacije.
- Izbjegavajte postavljati puno pitanja.
- Ako osoba iskazuje znakove anksioznosti, smanjite svoju neverbalnu komunikaciju.
- Pitanja trebaju biti kratka i zatvorena tipa (npr. „Jeste li dobro?, Volite li dolaziti ovamo?“, a ne „Kako se osjećate? Kako Vam je dolaziti ovamo?“).
- U pastoralnom radu koristite se vizualnom ili slikovnom podrškom glede slijeda i sadržaja pastoralnih aktivnosti.
- Uvedite redoviti ritam susreta koji se uvijek poštuje, kako bi osoba znala što ju očekuje. Tako se može poboljšati međusobno razumijevanje i prevenirati neprimjerena ponašanja.

GLUHOSLIJEPE OSOBE

- Gluhosljepoća je specifično i jedinstveno dvostruko senzoričko oštećenje sluha i vida u različitim kombinacijama intenziteta: nagluhost i slabovidnost, gluhoća i slabovidnost, sljepoća i nagluhost, praktična gluhosljepoća.
- Gluhosljepoća može biti posljedica bolesti, ali nije bolest, nego stanje koje ograničava ili onemogućava pojedincu optimalnu percepciju putem vida i sluha.
- Gluhoslijepe osobe služe se bijelo-crvenim štapom.
- Uz gluhoslijepu osobu najčešće je prisutan **intervenor** - osoba koja je educirana za rad s gluhoslijepim osobama.

Oslovljavanje

DA

- gluhoslijepe osobe

NE

- gluhonijemi
- osobe s posebnim potrebama

Komunikacija

- Poželjno je da gluhoslijepa osoba bude uz intervenora koji poznaje sve potrebne načine komunikacije koje osoba upotrebljava.
- U komunikaciji možete upotrebljavati znakovni jezik, jednoručnu ili dvoručnu abecedu, pisanje po dlanu, uvećani tisak, očitavanje s usana.

OSOBE S DUŠEVNIM SMETNJAMA

- Osobe s duševnim smetnjama nazivaju se i osobama s psihičkim bolestima, osobama s mentalnim poremećajima, osobama s mentalnim oštećenjima, osobama s mentalnim smetnjama, osobama s duševnim poremećajima, osobama s psihosocijalnim invaliditetom.
- Kada određene duševne smetnje traju dovoljno dugo i utječu na svakodnevno funkcioniranje i kvalitetu života pojedinca (npr. nemogućnost brige o sebi, nemogućnost rada...), one mogu postati temeljem invaliditeta pojedinca.
- Shizofrenija, poremećaji raspoloženja, neurotički poremećaji, poremećaji vezani uz stres, poremećaji ličnosti i ponašanja odraslih i dr.

Oslovljavanje

DA

- osobe s duševnim smetnjama
- osoba sa shizofrenijom / poremećajem ličnosti / depresijom

NE

- bolesnici
- depresivci
- ludi / luđaci
- poremećeni
- osobe s posebnim potrebama

Komunikacija

- Poželjno je paziti na povjerenje.
- Nikad ne poistovjećujte osobu s duševnim smetnjama koje su kod nje utvrđene (kao i svaka druga osoba s invaliditetom, pojedinac nije definiran svojim invaliditetom, nego je mnogo više od toga).
- Ne donosite zaključke kako su sve osobe s istim psihijatrijskim dijagnozama jednake.
- Poštujte dostojanstvo sugovornika.
- Ne ponašajte se prema sugovorniku kao prema djetetu i ne namećite mu vlastita mišljenja i odluke.
- Nema potrebe ulaziti u istinitost onoga što osoba govori i davati svoj sud.
- Katkad je potrebno upotrebljavati jasnije i kraće rečenice.
- Preformulirajte rečeno ako sugovornik ne razumije što mu govorite.
- Ako sugovornik ponavlja iste rečenice, potrudite se da se dođe na temu razgovora. Prihvatljivo je jasno i na pristojan način reći osobi da to nije tema razgovora i zamoliti ju da vam odgovori na pitanje.
- Pripazite na neverbalnu komunikaciju (gledanje u oči tijekom razgovora kod nekih osoba može rezultirati nemirom).
- Dajte sugovorniku na znanje da ga se čuje.

OSOBE S VIŠESTRUKIM OŠTEĆENJIMA

- Osobe s višestrukim oštećenjima jesu one koje imaju minimalno dva ili više oštećenja.
- Osobama s višestrukim oštećenjima često se zadovoljavaju potrebe vezane samo uz primarni ili dominantni invaliditet, pa se događa da ostaju nezadovoljene ostale potrebe.
- Potrebno im je pružiti individualiziranu podršku kroz sustav socijalne skrbi, zdravstva, odgoja, obrazovanja, stanovanja.

Oslovljavanje

- Pri oslovljavanju osobe s višestrukim oštećenjima potrebno je voditi se smjernicama za pojedine vrste oštećenja.

Komunikacija

- Pri komunikaciji s osobama s višestrukim oštećenjima treba uzeti u obzir opće smjernice kao i savjete uz pojedine vrste invaliditeta.

POJMOVNIK

Ableizam

Ableizam je stajalište koje uključuje predrasude prema osobama s invaliditetom, diskriminira ih, društveno isključuje i marginalizira. Također, favorizira osobe bez invaliditeta i daje prioritet njihovim potrebama, a na invaliditet gleda kao na nepoželjno stanje i iskustvo.

> **Primjer:** *Uskraćivanje sakramenata osobama s invaliditetom ili uskraćivanje sudjelovanja u ministrantskoj službi.*

Augmentativna i alternativna komunikacija (AAK)

AAK obuhvaća različite načine komunikacije koji pomažu osobama koje ne mogu govoriti ili im je govor otežan. To mogu biti komunikacijske ploče, simboli ili digitalne aplikacije.

> **Primjer:** *Osoba na vjeronauku, susretima, ispovijedi rabi isti komunikacijski kanal kao i u ostalim životnim aktivnostima.*

Barijere (prepreke)

Barijere su fizičke, komunikacijske ili društvene prepreke koje otežavaju sudjelovanje osoba s invaliditetom. One nastaju zbog neprilagođenoga okružja te stajališta i predrasuda.

Primjer: *Stube bez pristupne rampe, nedostatak mikrofona za slabije čujne osobe, neadekvatan prostor za ispovijed (nedostatak privatnosti) ili predrasuda da osoba zbog svojega invaliditeta ne može obavljati neku ulogu, poput pjevanja u zboru.*

Bijeli / bijelo-crveni štap

Bijeli štap pomagalo je koje slijepim i slabovidnim osobama omogućuje sigurnije kretanje i orijentaciju u prostoru. Također služi kao znak drugima, osobito u prometu, da osoba ima oštećenje vida i da treba biti dodatno oprezan. Bijelo-crveni štap upotrebljavaju gluhoslijepe osobe.

Primjer: *Poučiti ministranta da dočekuje osobu s bijelim ili bijelo-crvenim štapom nudeći joj pomoć da dođe do klupe ili na primanje pričesti.*

Brailleevo pismo

Brailleevo pismo sustav je čitanja i pisanja pomoću ispupčenih točkica za slijepe i slabovidne osobe. Omogućuje pristup informacijama i tekstovima putem dodira.

Primjer: *Ispred ispovjedaonice staviti pripremu za ispovijed na Brailleevu pismu.*

Diskriminacija na temelju invaliditeta

Nepovoljnije postupanje prema osobi zbog njezina invaliditeta; može biti izravno ili neizravno. Takva diskriminacija često ograničava sudjelovanje u obrazovanju, radu i zajednici.

Primjer: *Osoba ne može sudjelovati na vjeronauku jer prostor nije pristupačan.*

Induktivna petlja

Induktivna petlja sustav je koji prenosi zvuk iz mikrofona ili razglasa izravno u slušne aparate ili kohlearne implantate osoba s oštećenjem sluha. Time se smanjuje pozadinska buka i omogućuje jasnije razumijevanje govora.

Primjer: *Postavljanje induktivne petlje u dijelu crkve omogućuje osobama sa slušnim aparatima da se ondje okupe i jasnije čuju propovijed.*

Integracija

Integracija podrazumijeva uključivanje osobe s invaliditetom u već postojeće sustave ili okružja bez znatnih prilagodba, pri čemu se osoba s invaliditetom, u skladu sa svojim mogućnostima, prilagođava postojećim uvjetima.

Primjer: *Osoba s invaliditetom sudjeluje na misi u župi prilagođavajući se redovitomu načinu odvijanja slavlja, bez posebnih prilagodba prostora i uporabe pomagala.*

Inkluzija

Inkluzija je uključivanje osoba s invaliditetom u zajednicu tako da im se osigura jednak pristup i jednake mogućnosti u svim područjima života. Cilj je inkluzije ukloniti različite prepreke, kako one fizičke, tako i one u stajalištima i sustavne, koje osobama s invaliditetom otežavaju da ostvare svoje mogućnosti. Stoga **inkluzivni pastoral** podrazumijeva da svi članovi vjerničke zajednice, bez obzira na svoje sposobnosti i ograničenja, mogu sudjelovati u liturgiji, molitvi i pastoralnim aktivnostima te osjećati pripadnost i potporu.

Primjer: *U sklopu liturgijskoga slavlja osigurati prevođenje na znakovni jezik za gluhe župljane, a tekstove u većem fontu za slabovidne.*

Osobna asistencija / osobni asistent

Osobna asistencija podrška je koja omogućuje osobi s invaliditetom veću samostalnost. Uz pomoć osobnoga asistenta ona se uključuje u život zajednice bez gubitka autonomije.

Primjer: *Osobni asistent pomaže osobi doći na misu ili sudjelovati u župnim susretima, prati ju na hodočašću.*

Pristupačnost

Pristupačnost znači da su prostori, informacije i usluge dostupni svima. Omogućava ravnopravno sudjelovanje u zajednici.

Primjer: *Omogućiti pristupačan ulaz u crkvu i ostale prostore u kojima se odvija pastoralna aktivnost te dobro ozvučenje.*

Pomoćna tehnologija

Pomoćna tehnologija obuhvaća uređaje, alate i sustave koji osobama s invaliditetom olakšavaju pristup informacijama, komunikaciju i svakodnevne aktivnosti, povećavajući njihovu samostalnost i uključenost u zajednicu.

Primjer: *Projiciranje teksta pjesama i kateheze fontom i veličinom prilagođenim osobama s disleksijom i slabovidnim osobama.*

Ranjivost

Ranjivost je univerzalno i egzistencijalno stanje koje upućuje na to da su svi ljudi ograničeni i krhki. Stoga nije primjereno automatski ga vezivati uz invaliditet i osobe s invaliditetom.

Primjer: *U crkvenom okružju napustiti pristup sažalijevanja osoba s invaliditetom kao da su slika ranjivosti.*

Razumna prilagodba

Razumna prilagodba označava potrebne i primjerene promjene koje omogućuju osobi s invaliditetom ravnopravno sudjelovanje u zajednici, bez nerazmjernoga opterećenja za zajednicu.

Primjer: *Postavljanje drvene rampe za pristup ambonu, čime se omogućuje osobama s invaliditetom da budu čitači. Uporaba načela univerzalnoga dizajna.*

Segregacija

Segregacija označava odvajanje osoba s invaliditetom od ostatka zajednice u posebne programe ili prostore. Takav pristup može ograničiti sudjelovanje i povećati njihovu izolaciju.

> **Primjer:** *Izbjegavati misna slavlja samo za osobe s invaliditetom i bez mogućnosti njihova sudjelovanja u redovitoj župnoj misi.*

Stambena zajednica

Stambena zajednica oblik je organiziranoga stanovanja u kojem manja skupina osoba s invaliditetom živi zajedno uz stručnu ili svakodnevnu podršku. Cilj je omogućiti život što sličniji životu u zajednici, uz veću samostalnost i socijalnu uključenost.

> **Primjer:** *Organizirati pastoralnu skrb za osobe koje žive u stambenoj zajednici na području župe.*

Stigma/stigmatizacija

Stigme su negativne predrasude i stereotipi povezani s određenom skupinom ili stanjem poput invaliditeta. Takva stigmatizacija nerijetko dovodi do društvene izolacije i osjećaja isključenosti.

> **Primjer:** *U propovijedi ili katehezi povremeno ukazivati na postojanje stigmi i poticati vjerničku zajednicu da izbjegava stigmatizaciju vodeći se Isusovim primjerom.*

Teologija invaliditeta

Teologija invaliditeta sustavno tumači iskustvo invaliditeta kroz Božju objavu, Evanđelje i čovještvo Isusa Krista, uzimajući u obzir povijesna i suvremena iskustva osoba s invaliditetom. Njome se nastoji formirati savjest i razviti svijest o značenju invaliditeta za Crkvu, teologiju i kršćansku zajednicu te u konačnici dovesti do preobražaja postojećih predrasuda, stajališta i pogleda u Crkvi i društvu u odnosu na invaliditet.

> **Primjer:** *Organizirati predavanje za svećenike i pastoralne djelatnike o teologiji invaliditeta, s naglaskom na njezinu primjenu u pastoralnoj praksi i uključivanje osoba s invaliditetom u život župe.*

Univerzalni dizajn

Univerzalni dizajn označava oblikovanje proizvoda, okružja, programa i usluga koji su pristupačni i pogodni svima za uporabu, bez potrebe njihova prilagođavanja ili posebnoga oblikovanja.

> **Primjer:** *Pristupna rampa na ulazu u crkveni objekt istodobno pomaže osobama u invalidskim kolicima, starijim slabo pokretnim osobama i roditeljima s dječjim kolicima.*

Znakovni jezik

Znakovni jezik prirodni je jezik gluhih osoba, kojim se izražavaju misli, osjećaji i informacije pomoću ruku, lica i tijela. Rabi se u svakodnevnoj komunikaciji unutar zajednice gluhih i nagluhih osoba. Svaki, pa tako i hrvatski znakovni jezik, ima svoju gramatiku i strukturu različitu od govornoga jezika.

Primjer: *Uputiti zainteresirane pastoralne djelatnike ili suradnike na edukaciju iz hrvatskoga znakovnoga jezika.*

ZABLUDE O INVALIDITETU

Zabluda 1.
Invaliditet znači nesposobnost

Jedna od najčešćih zabluda o invaliditetu jest to da on označava nesposobnost. Invaliditet je varijacija u ljudskom funkcioniranju. Osobe s invaliditetom mogu sudjelovati i sudjeluju u svijetu na različite načine. Iako su neki od tih načina drukčiji, osobe s invaliditetom posve su sposobne učiti, raditi i napredovati u svakom pogledu. Osim toga, ljudi uglavnom imaju više snaga nego slabosti. Iako osobe s invaliditetom mogu imati funkcionalna ograničenja u određenim područjima, u mnogima se ističu i postižu izvrsnost.

Zabluda 2.
Invaliditet je osobni „problem"

Neki ljudi shvaćaju invaliditet kao osobni „problem" ili tragediju pojedinca. Invaliditet svakako utječe na život pojedinca na različite načine, ovisno o samoj osobi i njezinim okolnostima. Međutim, invaliditet nije problem koji treba „popraviti". Umjesto „popravljanja" važnije je i korisnije poraditi na uklanjanju prepreka koje ograničavaju sudjelovanje i napredak osoba s invaliditetom.

Zabluda 3.
Osobe s invaliditetom trebaju vašu „pomoć"

Česta zabluda jest da osobe s invaliditetom trebaju pomoć drugih osoba koje su sposobne. Stvarnost je da osobe s invaliditetom žele biti neovisne i postići osobni uspjeh. Bilo da ima invaliditet ili nema, svatko katkad treba pomoć. Kao i inače, ako mislite da neka osoba, pa tako i ona s invaliditetom, možda treba pomoć, najbolje ju je prvo pitati (prije pružanja bilo kakve pomoći).

Drugi oblik ove zablude jest vjerovanje da osobe s invaliditetom trebaju više pomoći od drugih ljudi. Iako je istina da osobe s invaliditetom mogu trebati različite vrste podrške, u mnogim se slučajevima ta pomoć odnosi na snalaženje u nepristupačnom okružju.

Zabluda 4.
Sve su osobe s istom dijagnozom jednake

Mnogi vjeruju da sve osobe s istom dijagnozom imaju jednaka obilježja i zajednička iskustva. Stvarnost je da su osobe s invaliditetom različite, imaju vlastiti identitet, a njihova iskustva također su raznolika. Važno je razumjeti životno iskustvo svake osobe. U zajednici osoba s invaliditetom često se kaže: „Kada upoznate jednu osobu s invaliditetom... upoznali ste jednu osobu s invaliditetom."

Zabluda 5.
Invaliditet je loša riječ

Katkad ljudi osjećaju nelagodu pri izgovaranju riječi „invaliditet". Pažljiva i promišljena uporaba riječi kada se govori o invaliditetu i osobama s invaliditetom jest važna, ali potpuno izbjegavanje tog pojma nije korisno.

Invaliditet nije loša riječ ni nešto što treba skrivati. Trebamo kritički promišljati o invaliditetu, aktivno raditi na destigmatizaciji, uključiti pristupačnost i inkluziju u naše planiranje te otvoreno razgovarati.

Naravno, ključan je način na koji pristupamo invaliditetu i kako ga shvaćamo. Trebamo razumjeti što znači imati invaliditet, a važno je i znati da su prepreke s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom često uvjetovane kulturnim obrascima i okružjem.

Zabluda 6.

Invaliditet je grješno stanje ili posljedica grijeha

Potrebno je napustiti predrasude koje invaliditet povezuju s grješnim stanjem, bilo osobe bilo njezine obitelji, svodeći ju tako na plod grijeha ili tragične sudbine. Svaka je osoba grješna i potrebita Božje ljubavi i milosrđa.

Zabluda 7.

Osobe s invaliditetom posebno su produhovljena bića

Osobe s invaliditetom nisu zbog svojega invaliditeta posebno produhovljena bića koja se shvaća kao da su svetci/anđeli ili, oprječno tomu, kao demonske pojave. Svaka osoba s invaliditetom ima svoje dostojanstvo i prema tomu je prije svega slika Božja s moralnom slobodom i sposobnošću za susret.

Kako bi osobe s invaliditetom zaista bile prihvaćene u Crkvi i društvu u svojem punom dostojanstvu - uz prevladavanja zabluda i poduzimanja različitih pastoralnih zahvata - ključno im je omogućiti da vjerničkoj zajednici pridonesu i svojim darovima te budu uključene u donošenje odluka, posebice onih koje se na njih odnose.

One, kao uostalom i svi drugi ljudi, osim ograničenja imaju i svoje jake strane, koje je potrebno u iskrenom susretu s njima otkriti, a zatim u sigurnom okružju osnažiti kako bi aktivno pridonosile životu Crkve i društva (primjerice, svojom strpljivošću, povjerenjem u Boga i druge ljude, vjernošću) te tako postale subjekti u evangelizaciji i prenošenju vjere.

IZVORI

Pravni propisi

Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/2007)

Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/2013)

Tehnički propis o osiguranju pristupačnosti građevinama osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 2/2023)

Smjernice za rad s učenicima s teškoćama, MZO, Zagreb, 2021.

Knjige i priručnici

ANFFAS Nazionale & Intesa Sanpaolo, *Le parole giuste: Media e persone con disabilità*, Roma, 2023.

Knjižica XI. Pastoralno-katehetskog kolokvija za svećenike *„Idi pa i ti čini tako" (Lk 10, 37) Crkva ususret osobama s invaliditetom i njihovim obitelji*ma, Zagreb, 2024.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo, *Međunarodna klasifikacija funkcioniranja, onesposobljenosti i zdravlja (MKF)*, Medicinska naklada, Zagreb, 2010.

Leutar, Zdravka – Buljevac, Marko, *Osobe s invaliditetom u društvu*, Biblioteka socijalnog rada, Zagreb, 2020.

Malafarina, Antonio Giuseppe, Arrigoni, Claudio, Sani, Lorenzo (ur.) *Comunicare la disabilità. Prima la persona*, Ordine nazionale dei giornalisti, Roma, 2024.

McFarland, Ian A., Fergusson, David A. S., Kilby, Karen, Torrance, Iain R. (ur.) *The Cambridge Dictionary of Christian Theology*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

Vuk, Martina, *Theological Perspectives on Reimagining Friendship and Disability*, Palgrave Macmillan, Cham, 2023.

SADRŽAJ

Uvod 3

Tko su osobe s invaliditetom? 5

Opće smjernice za komunikaciju 6

Osobe s oštećenjem sluha 7

Osobe s oštećenjem vida 10

Osobe s tjelesnim invaliditetom 13

Osobe s intelektualnim teškoćama 15

Osobe s poremećajem iz spektra autizma 17

Gluhoslijepe osobe 19

Osobe s duševnim smetnjama 20

Osobe s višestrukim oštećenjima 22

Pojmovnik 23

Zablude o invaliditetu 31

Izvori 34

HRVATSKA
BISKUPSKA
KONFERENCIJA